

Đặc điểm nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Trung Quốc và kinh nghiệm tham khảo đối với Việt Nam hiện nay

ThS. TÔ HỒNG THỂ

Công ty luật Tô Cát; Email: hongthe2008@gmail.com

Tóm tắt: Trung Quốc và Việt Nam là hai quốc gia xã hội chủ nghĩa. Vì vậy, Nhà nước pháp quyền mang bản chất của giai cấp công nhân và có tính nhân dân rộng rãi. Trong quá trình cải cách đất nước, Đảng Cộng sản Trung Quốc xác định tiếp tục hoàn thiện hơn hệ thống pháp quyền XHCN đặc sắc Trung Quốc và quá trình đó đã đạt được thành tựu nhất định. Bài viết làm rõ đặc điểm về Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Trung Quốc. Từ đó, rút ra một số bài học tham khảo đối với việc xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay.

Từ khóa: Nhà nước pháp quyền XHCN, Trung Quốc, Việt Nam.

1. Quan điểm về Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa

Nhà nước pháp quyền là nhà nước quản lý xã hội bằng pháp luật. Pháp luật tạo sự bình đẳng giữa các cá nhân, tổ chức trong xã hội. Nhà nước pháp quyền thực hiện nguyên tắc chính quyền chỉ thực thi quyền lực một cách hợp pháp theo các luật đã được ban hành. Những luật đó được thông qua và thực thi theo đúng các bước được gọi là thủ tục pháp lý. Nguyên tắc này nhằm mục đích ngăn ngừa sự cai trị độc đoán tùy tiện của những người nắm giữ quyền lực nhà nước⁽¹⁾.

Đặc điểm cơ bản của nhà nước pháp quyền là: nhà nước được thành lập trên cơ sở pháp luật; nhà nước đảm bảo tính tối cao của hiến pháp; mọi hoạt động của xã hội và quản lý xã hội của nhà nước đều dựa trên quy định pháp luật liên quan; là một nhà nước tiến bộ mang đến một xã hội tốt đẹp hơn; được tổ chức thực hiện thống nhất từ chính sách đến ban hành quy định pháp luật liên quan và tổ chức thực hiện các quy định pháp luật.

Nhà nước pháp quyền XHCN là nhà nước vừa mang bản chất của giai cấp công nhân vừa có tính nhân dân sâu sắc và rộng rãi. Nhà nước pháp quyền XHCN mang tính toàn xã hội; bảo vệ, quyền và lợi ích chính đáng của giai cấp công nhân cũng là của toàn dân nói chung. Như vậy, nhà nước pháp quyền XHCN là nhà nước đề cao vai trò của pháp luật; nhà nước được tổ chức và hoạt động theo pháp luật, quản lý xã hội bằng pháp luật, là nhà nước pháp quyền mang bản chất của chế độ XHCN.

2. Đặc điểm Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Trung Quốc

Trung Quốc là một quốc gia XHCN. Vì vậy, nhà

nước pháp quyền cũng mang bản chất của giai cấp công nhân và có tính nhân dân rộng rãi. Trong quá trình cải cách đất nước, Đảng Cộng sản Trung Quốc xác định tiếp tục hoàn thiện hệ thống pháp quyền XHCN đặc sắc Trung Quốc. Trong báo cáo Đại hội đảng toàn quốc lần thứ XX (2022) của Đảng Cộng sản Trung Quốc đã nhấn mạnh: “Chúng ta phải tuân thủ pháp quyền một cách toàn diện và thúc đẩy việc xây dựng pháp quyền ở Trung Quốc, tập trung vào việc đảm bảo và thúc đẩy công bằng xã hội, chúng ta phải tuân thủ sự tiến bộ chung của pháp quyền, quản trị dựa trên pháp luật, hành chính dựa trên pháp luật. Chúng ta phải hoàn thiện hệ thống pháp luật xã hội chủ nghĩa đặc sắc Trung Quốc lấy Hiến pháp làm trung tâm gắn với thực hiện tích hợp nhà nước pháp quyền, chính quyền pháp quyền và xã hội pháp quyền⁽²⁾”.

Với tinh thần đó, Trung Quốc xác định xây dựng nhà nước pháp quyền trên ba phạm vi cụ thể: nhà nước pháp quyền, chính quyền pháp quyền và xã hội pháp quyền. Trong đó, ứng dụng tính khoa học tiến bộ chung của pháp quyền để quản trị đất nước dựa trên pháp luật nhằm hướng tới mục tiêu là: thúc đẩy công bằng xã hội. Điều đó tương ứng với chế độ pháp quyền chung của các nước trên thế giới nhưng mang nét riêng của Chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc thời đại mới.

Mục tiêu xây dựng nhà nước pháp quyền XHCN đặc sắc Trung Quốc là xây dựng hệ thống pháp quyền XHCN hoàn thiện hơn. Trên cơ sở pháp luật giữ vững địa vị thống trị của nhân dân, phản ánh đầy đủ ý chí của nhân dân, bảo vệ quyền và lợi ích của nhân dân, khơi dậy sức sống sáng tạo của nhân dân; tăng cường bảo vệ và xây dựng, phát triển hoàn thiện chế độ XHCN bảo

đảm bảo nhân dân làm chủ đất nước, giữ vững và hoàn thiện hệ thống chính trị cơ sở và các hệ thống chính trị quan trọng của Nhà nước. Đồng thời, phát triển toàn diện dân chủ nghị quyết, tích cực phát triển dân chủ ở cơ sở, củng cố và phát triển mặt trận thống nhất yêu nước rộng rãi. Pháp quyền được Nhà nước Trung Quốc xác định là sự tiến bộ chung của việc trị nước bằng pháp luật, cai trị bằng pháp luật và quản lý bằng pháp luật nên trong nhiều trường hợp được hiểu dưới góc độ là pháp trị, trị nước bằng pháp luật; Nhà nước pháp quyền được đảm bảo bằng pháp chế khoa học, thực thi pháp luật nghiêm minh, tư pháp công bằng và toàn dân tuân thủ pháp luật mới là pháp quyền thực sự. Cho dù đó là cải cách kinh tế hay cải cách chính trị, pháp quyền là tiền đề để phát triển.

Nguyên tắc pháp quyền XHCN đặc sắc Trung Quốc là quản lý đất nước toàn diện theo pháp luật. Tuân thủ nguyên tắc thượng tôn pháp luật như là chiến lược cơ bản để đảng lãnh đạo nhân dân và trị quốc. Pháp luật là phương thức cơ bản để quản lý đất nước, để không ngừng thúc đẩy việc xây dựng nhà nước pháp quyền ở Trung Quốc. Quản lý đất nước toàn diện theo pháp luật thực chất là thực hiện vai trò chủ đạo của nhân dân dưới sự lãnh đạo của Đảng, bảo đảm cho nhân dân quản lý đất nước và xã hội một cách có hiệu quả, quản lý kinh tế, văn hóa, thực hiện đầy đủ quyền làm chủ của nhân dân đối với đất nước theo quy định của pháp luật. Nhân dân là người làm chủ đất nước, trị nước bằng pháp luật không phải để hạn chế quyền và lợi ích của nhân dân mà là để bảo vệ tốt hơn quyền và lợi ích của nhân dân⁽³⁾.

Để triển khai toàn diện tinh thần Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XX của Đảng Cộng sản Trung Quốc các cơ quan trung ương, địa phương đều bám sát chỉ đạo của Đại hội về Chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc trong thời đại mới, trong đó quán triệt và thực hiện tư tưởng nhà nước pháp quyền. Các cơ quan đều có những kế hoạch và hành động thực tiễn để thúc đẩy việc xây dựng nhà nước pháp quyền XHCN ở Trung Quốc.

Trong hoạt động lập pháp: với trọng trách đặt trên vai cơ quan Đại hội đại biểu nhân dân toàn quốc (có vai trò trực tiếp như Quốc hội ở Việt Nam), Trung Quốc hướng đến việc quản lý toàn diện xã hội bằng pháp luật bắt đầu bằng việc ban hành các văn bản, các quy định pháp luật đối với toàn diện các hành vi sự kiện trong xã hội. Hoạt động lập pháp tiếp tục đặt dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản trong công tác lập pháp, xây dựng và thực hiện kế hoạch công tác lập pháp trong năm của Quốc hội. Điều đó để đảm bảo hoạt động lập pháp đặt

dưới sự giám sát của Nhân dân, Nhà nước, Đảng và thể hiện những bản chất của chế độ chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc. Trong năm 2022 Trung Quốc đã thực hiện nghiêm túc công tác rà soát việc xây dựng văn bản quy phạm pháp luật, hệ thống, xử lý các văn bản có hiệu lực chồng chéo gây khó khăn cho quá trình áp dụng pháp luật, cũng trong năm cơ quan lập pháp của Trung Quốc đã tiếp nhận và rà soát hơn 1.900 báo cáo về tình hình xây dựng văn bản quy phạm pháp luật do các địa phương, sở ngành gửi đến⁽⁴⁾.

Đối với hoạt động hành pháp của Chính phủ: chính phủ Trung Quốc cũng thực hiện các chức năng chính như: tổ chức thực hiện các văn bản pháp luật, các nghị quyết do cơ quan Đại biểu nhân dân toàn quốc ban hành và quản lý trật tự trị an xã hội, quản lý toàn diện xã hội. Chính phủ đặt dưới sự lãnh đạo chung của Đảng về mặt đường lối, việc quản lý xã hội và thực thi pháp luật mang đặc thù chế độ xã hội chủ nghĩa đặc sắc Trung Quốc. Các cán bộ công chức trong Chính phủ và chính quyền nhân dân các cấp hầu hết đều là Đảng viên, chịu sự giám sát toàn diện của Đảng.

Chính phủ có vai trò quan trọng trong việc thúc đẩy xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa toàn diện ở Trung Quốc. Tập trung vào giải quyết những vấn đề nổi cộm làm hạn chế việc thúc đẩy xây dựng chính quyền pháp quyền. Tăng cường hiệu quả việc xây dựng năng lực quản lý hành chính theo pháp luật, thúc đẩy việc thực thi các nhiệm vụ của chính phủ được chuẩn hóa và có nền nếp.

Vai trò của viện kiểm sát và các cơ quan thanh tra: cơ quan thanh tra ở trung ương đã tổ chức và thực hiện công tác thanh tra, kiểm tra việc xây dựng và thực thi pháp luật ở các thành phố và quận, tổ chức 8 đoàn kiểm tra, đến 8 tỉnh bao gồm Sơn Tây và Liêu Ninh để kiểm tra tại chỗ, tổng kết 16 kinh nghiệm điển hình, phát hiện hơn 200 sai phạm khác nhau. Bên cạnh đó cơ quan kiểm sát cũng phát hiện, kiểm sát các vụ việc pháp lý lớn, quan tâm và đẩy mạnh xử lý hơn 30 vụ việc pháp lý lớn liên quan đến lạm quyền, thực thi pháp luật trái quy định, đẩy mạnh quản lý hành chính dựa trên pháp luật, ra quyết định dựa trên pháp luật. Đồng thời thúc đẩy việc nâng cao không ngừng chất lượng thi hành án hành chính thi hành pháp luật hành chính. Đẩy nhanh việc xây dựng hệ thống đào tạo chuẩn hóa cán bộ thi hành pháp luật hành chính trên cả nước, đẩy mạnh công tác quản lý văn bản thi hành pháp luật hành chính⁽⁵⁾.

Vai trò của luật sư: Luật sư ở Trung Quốc có hai bộ phận là luật sư công và luật sư tư. Đội ngũ luật sư công

làm việc trong các cơ quan Đảng, Chính phủ, nhà nước, chính quyền địa phương. Đội ngũ luật sư tư làm việc tại các văn phòng, công ty luật tư nhân cung cấp dịch vụ pháp lý phục vụ cá nhân, tổ chức ngoài xã hội.

Đảng bộ Bộ Tư pháp cũng đề cập việc tăng cường công tác xây dựng đảng của ngành luật sư. Nhấn mạnh đội ngũ luật sư là lực lượng quan trọng trong việc thúc đẩy nhà nước pháp quyền toàn diện, đồng thời đảm nhận những trách nhiệm quan trọng trong việc xây dựng nhà nước pháp quyền ở Trung Quốc. Kiên định đi theo con đường pháp quyền XHCN đặc sắc Trung Quốc làm một chiến sĩ yêu nước, xây dựng nước giàu mạnh, chấn hưng dân tộc. Luật sư tích cực tham gia, bàn bạc các công việc của nhà nước, thể hiện vai trò của luật sư trong việc xây dựng nhà nước pháp quyền, là lực lượng quan trọng trong việc quản lý đất nước toàn diện theo pháp luật.

Đối với đội ngũ luật sư công ở Trung Quốc hiện nay đang được chú trọng để hỗ trợ thực hiện các nhiệm vụ tăng cường công tác tư vấn pháp luật và luật sư công của các cơ quan đảng, chính quyền. Hiện nay Trung Quốc đã nghiên cứu, soạn thảo [Đề án thí điểm đánh giá và bổ nhiệm luật sư công] [Đề án thí điểm đánh giá và bổ nhiệm luật sư công] Tính đến cuối năm 2022, có 33.000 cơ quan đảng và chính phủ trên cả nước đã thực hiện công việc của luật sư công và số lượng luật sư công đã lên tới 94.000. Tiếp tục tăng cường các dịch vụ pháp lý công, tiếp tục đi sâu đổi mới hệ thống và cơ chế luật sư, công chứng, trọng tài, giám định tư pháp, trợ giúp pháp lý, phần đầu cung cấp cho nhân dân các dịch vụ pháp lý công có chất lượng cao và hiệu quả hơn⁽⁶⁾.

Đảng và hệ thống cơ quan nhà nước (chính phủ và chính quyền địa phương) của Trung Quốc đều đặt mình dưới sự giám sát của Nhân dân. Thúc đẩy, tăng cường xây dựng chính quyền trong sạch và trung thực, có ý thức chấp nhận mọi hình thức giám sát. Tăng cường sự tham gia của người dân trong giám sát và thực thi pháp luật. Phát huy hiệu quả vai trò của nền tảng giám sát, phản biện và góp ý thi hành pháp luật hành chính, hoàn thiện cơ chế vận hành và xử lý chuẩn mực.

3. Một số kinh nghiệm tham khảo đối với việc xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay

Thứ nhất, từ thực tiễn xây dựng nhà nước pháp quyền XHCN ở Trung Quốc cho thấy, tính pháp chế được nhấn mạnh và được cụ thể hóa từ chủ trương, đường lối của Đảng Cộng sản Trung Quốc.

Nhà nước XHCN muốn vững mạnh bên cạnh đề cao tính dân chủ trong nhà nước cần phải tăng cường tính

pháp chế của nhà nước. Tính pháp chế đó trước tiên phải được thể hiện trong đường lối chính sách của Đảng mang bản chất chế độ XHCN. Đảng Cộng sản Trung Quốc xác định con đường xây dựng chế độ XHCN một cách toàn diện - khoa học - thận trọng - hiệu quả từ đó định hình xây dựng nhà nước pháp quyền XHCN chi tiết hơn để lãnh đạo toàn quân, toàn dân, thông qua bộ máy nhà nước thực hiện, như một phần để thúc đẩy xây dựng và hoàn thiện chế độ XHCN nói chung.

Thứ hai, về ban hành pháp luật, cơ quan lập pháp phải thận trọng trong mỗi khi ban hành pháp luật, đảm bảo đủ để quản lý và thúc đẩy xã hội phát triển. Không trái với nguyên tắc xây dựng chế độ, bản chất chế độ. Đảm bảo tính hệ thống và kiểm tra tính chồng chéo mâu thuẫn giữa các văn bản để xử lý kịp thời.

Thứ ba, Chính phủ và cơ quan nhà nước các cấp đều được tổ chức và hoạt động theo pháp luật. Các văn bản dưới luật, hướng dẫn thi hành luật do các cơ quan này ban hành phải thống nhất không được trái luật do Quốc hội ban hành. Quá trình thực hiện luật và các văn bản, quá trình quản lý xã hội đảm bảo tính tôn trọng pháp luật và thể hiện sự công bằng, tính nhân văn, nhân đạo.

Thứ tư, các cơ quan trong bộ máy nhà nước, quốc hội, chính phủ, viện kiểm sát, tòa án, cơ quan địa phương các cấp thống nhất trong sự lãnh đạo của Đảng, không có cơ quan nào, cá nhân nào hoạt động riêng biệt trái đường lối chung của Đảng. Đảng lãnh đạo thống nhất toàn diện dựa trên lý tưởng, lý luận chung về xây dựng chế độ và trên cơ sở pháp luật đã ban hành.

Thứ năm, Đảng và Nhà nước Trung Quốc đã tăng cường sự tham gia của đội ngũ luật sư đồng đảo vào việc xây dựng nhà nước pháp quyền XHCN cũng là một điểm có thể tham khảo. Ở Trung Quốc có luật sư tư và luật sư công. Đồng cùng mục tiêu chung là phục vụ nhân dân. Bên cạnh đó, Luật sư công phục vụ chủ yếu trong các cơ quan của Đảng và nhà nước, đồng thời thực hiện các chương trình tuyên truyền pháp luật miễn phí cho người dân theo chương trình nhà nước/.

(1) Nguyễn Đăng Dung - Khoa luật, Đại học Quốc gia Hà Nội. *Nhà nước pháp quyền là nhà nước phòng chống sự tùy tiện*. <http://www.lap-phap.vn/Pages/tintuc/tinchitiet.aspx?tintucid=211272>).

(3) Đảng Cộng sản Trung Quốc (cpcnews.cn) https://20th-cpcnews-cn.translate.google.com/translate?_x_tr_sl=zh

(4) GS.TS.Lý Lâm, Viện trưởng Viện Luật, Viện Khoa học Xã hội Trung Quốc, đăng trên báo www.xinhuanet.com

(5) Đại hội đại biểu nhân dân toàn quốc (Quốc hội) Trung Quốc, <http://www.npc.gov.cn>

(6) Tổng hợp thông tin tham khảo từ báo chính phủ điện tử của Cộng hòa nhân dân Trung Hoa, www.gov.cn